

Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni Karşısında İnsan Haklarının Durumu

Ahmet Özer*

Özet: Küreselleşme süreci bir yandan dünyayı tek kutuplu bir hale getirirken, öte taraftan insan haklarını en çok korumakla mükellef olan devletleri onu en çok ihlal eden organizasyonlara dönüştürmektedir. Bu çalışma, küreselleşme olgusunu "sevmeden" ya da "sövmeden", yol açtığı ihlalleri örnek olaylarla ortaya koyarken buna karşı gerekli olan yeni önlem biçimlerini irdeleyecektir. Bu amaçla ilgili literatür taranacak, günümüz önemli örnek olayları üzerinde durulacak, karşılaştırmalı tarihsel yöntem ile bu alanda yararlanılabilecek sonuçlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Küreselleşme, insan hakları, yeni tarz ihlaller, yeni önlem biçimleri.

The Situation of Human Rights in the Face of New World Order and Globalization

Abstract: The process of globalization, while turning the world into unipolar, at the same time transforms the states, which are most liable to protect human rights, into organizations that violate them most. This study aims to discuss the violations caused by the phenomenon of globalization "without favoring" or "without cursing", via cases and to scrutinize new forms of necessary measures. For this purpose, the relevant literature will be reviewed; today's important cases will be focused on; the results that may be helpful in this field will be presented via comparative historical method.

Key Words: Globalization, human rights, new form of violations, new forms of measures.

Giriş

Küreselleşme, 1970'li yıllarda çok uluslu şirketlerin egemenlik alanlarını genişletmesi; 1980'li yıllarda iletişimin uzayda uydular vasıtasıyla yapılmaya başlanması ve 1990'da Sovyetler Birliğinin dağılması ile boyutlanıp yayıldı. Bu üç sürecin ard arda yaşanması dünyayı tek kutuplu bir hale getirirken, teknoloji- de, ekonomide sınır tanımayan altyapılar kültürel alanda da aynileşen, benzeşen bir dünya yarattı ve bu alanda hegemonik bir yapı giderek ağırlığını hissettirmeye başladı. Bu düzen içinde insan haklarını en çok korumakla mükellef olan devletler onu en çok ihlal eden organizasyonlara dönüştü.

* Prof. Dr., Sosyolog, Toros Üniversitesi Rektör Yardımcısı, ahmet.ozer@toros.edu.tr.

Bu bildirinin birinci amacı, küreselleşme olgusunu "sevmeden" ya da "sövmeden", bu yeni düzen içindeki insan haklarının bir tanımlamasını yapmak ve yaşanan yeni tarz ihlalleri örnek olaylarla ortaya koyarken ve buna karşı gerekli olan yeni önlem biçimlerini irdelemektir. İkincisi, küreselleşmeyi sağlayan unsurlardan biri olan çok uluslu şirketlerin bir taraftan siyasi sınırları ortadan kaldırırken öte taraftan ulus devletin siyasi otoritesine alternatif olarak onun gücünü sınırlamaya ve zayıflatmaya başlamış olması ve bu uğurda insan hakları da dâhil hiç bir sınır tanınamasının nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymaktır. Üçüncüsü ve önemlisi tarihte benzer küresel yayılmaların ışığında küreselleşmenin yönü, niteliği ve hızı konusunda düşünceler ortaya koyarken bütün bunları Türkiye bağlamında tartışmaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda ilgili literatür taranacak, günümüz önemli örnek olayları üzerinde durulacak, karşılaştırmalı tarihsel yöntem ile bu alanda yararlanılabilecek sonuçlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. İKİ BÜYÜK MÜCADELE VE İNSAN HAKLARINA UZANAN SÜRECİ

İnsanoğlu tarih boyunca sanayileşme ile zirveye ulaşmış olan iki büyük mücadele içinde olagelmıştır. Bunlar, kendisine ve doğuya karşı vermiş olduğu mücadelelerdir.

İnsanoğlunun, özellikle sanayileşmeyle birlikte, **kendi türüne karşı verdiği mücadele** silahları ortaya çıkarmış; silahlar da bunun doğal bir sonucu olarak savaşları ortaya çıkarmış, bu savaşlarda milyonlarca insan ölmüş, bir o kadarı da sakat kalmıştır. Sadece 20.yüzyılın ilk yarısında meydana gelen iki büyük Dünya Savaşında 70 milyon insan öldürülmüş, bir o kadarı da sakat kalmıştır.

İnsanoğlunun verdiği ikinci büyük mücadele, **doğaya karşı vermiş olduğu mücadeledir**. Sanayileşmenin bir araç olarak kullanılarak doğanın işlenmesi, o arada yerkürenin tamamen kontrol altına alınması hırsı ve amacıyla yapılan işler çevre kirliliği olarak ortaya çıkmış, özellikle büyük kârlar uğruna yapılan doğa katliamı öyle boyutlara ulaşmış ki; bunu yapanlar bile bu tabloyu sürdüreceklere olurlarsa kazançlarını kullanabilecekleri bir dünya bulamayacaklarını dehşetle görmüşlerdir.

Bunun üzerine başta Birleşmiş Milletlerin ilgili kurumları olmak üzere çeşitli kurumların devreye girmesi ile insanoğlu ister istemez bu gidişattan vazgeçmek, deyim yerinde ise büyük bir "**U Dönüşü**" yapmak istemiş; böylece kendisi ile ve doğayla adeta barış imzalamak zorunda kalmıştır. Geç de olsa fark edilmiştir ki; uzayın ortasında bindikleri ortak geminin (dünyanın) batması durumunda herkes birlikte batacaktır. İnsanoğlunun (bu dönemde) **kendisi ile barışması**

insan hakları bilincinin gelişmesine yol açmış, o arada **insan hakları**¹ kavramı gündemleşerek evrensel bir kimlik kazanmıştır. 2. Dünya Savaşından sonra imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, savaşları dışlayan anlaşmalar ve silahsızlanma paktları, bu alandaki birçok ihlale rağmen, insanoğlunun kazanımları olmuştur.

Soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte ise dünya bu alanda başka bir sürece girmiş; kimi (Fukuyama gibi) bu sürece, kavgaların/savaşların, ideolojik çatışmaların, dolayısıyla tarihin sonu diyerek savaşız bir dönemi müjdelerken; kimi de (Huntington gibi) tersine kavgaların ve savaşların çap ve boyut değiştirerek medeniyetler (dinler ve kültürler) çatışması şeklinde devam edeceğini, dehşet dolu günlerin insanlığı beklediğini haber vermiştir. İster biri ister öbürü gerçekleşmiş olsun, her şeyin hızla değiştiği bir dünyamızda artık insan hakları, demokrasi gibi kavramların evrenselleşmesi şüphe edilmez düzeye ulaşmış, bu alandaki kimi ihlaller ise (neredeyse) tüm dünyayı ilgilendirir hale gelmiştir.

İnsanoğlunun adeta bir zorunluluk sonucu barışma çabası içine girdiği ikinci alan olan **çevresi ile barışma**, çevre bilincini geliştirmiş “**çevre**” kavramı da ‘insan hakları’ kavramı gibi evrensel bir kimlik kazanmıştır. Artık insan hakları gibi çevre kirliliğinin de vatanının olmadığı, kirliliğin sınır tanımadığı (Çernobil gibi kazalarla) anlaşılmış; biyolojik kirliliğin, nükleer silahlanmanın, çeşitli sprelerin dünyayı ve ozon tabakasını tehdit ettiği ve bu tehdidin bütün insanlığı ilgilendirdiği, bunun gibi herhangi bir küresel felaketin kürenin ve insanlığın ortak felaketi olacağı tartışmasız kabul edilmektedir.

Bu süreçte sanayi toplumunun aşılmaya başlanması yeni sorun biçimleri ile birlikte yeni çözüm biçimlerini de beraberinde getirmiş; insan hakları ile ilgili sorunlar başta olmak üzere birçok soruna dünya çapında çözümler aranmaya başlanmıştır. Böylece bu yeni konsept küreselleşmenin bir göstergesi olarak görülmeye başlanmıştır.

Özgürlük, hak, eşitlik kavramları ilk devletlerin oluşumundan beri insanlığı ilgilendiren kavramlardır. Ancak bu kavramların yorumlanması her dönemde ayrı algılanışlara sahip olmuşlardır. Gücü elinde bulunduran kesimler bu kavramların yorumlamalarını kendilerine göre yapmış ve bunu kabul ettirmişlerdir. Günümüz dünyasında (küresel bir dünyada) bu güç kapitalizmin elindedir. Kapitalizm de kendisini soğuk savaşın bitmesiyle tüm dünyada meşrulaştırdı. “Soğuk savaşın ekonomideki yansıması olarak, kapitalist sistemle sosyalist sistem arasındaki savaşım, Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla sona erdi. Böylece kapitalizmin

¹ “İnsan hakları kavramı içinde toplanan; yaşama, özgürlük, eşitlik, çalışma, eğitim alma, sağlıklı yaşama, meslek sahibi olma, uygun bir hayat standardına sahip olma, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, bilimsel, felsefi ve sanatsal faaliyette bulunma özgürlüğü vb. haklar yukarıda sözü edilen hakları içermektedir (Bkz. Mustafa Günay, “Metinlerle Felsefeye Giriş”, Karahan Kitabevi, Adana, 2004).

serbest rekabet ve serbest piyasaya dayalı ekonomik politikalarına, ‘dünyanın tümü piyasadır’ görüşü egemen oldu. Bilgi iletişim araçlarının gelişmesi sonucu ülkeler kendi sınırları dışında gelişen siyasal ekonomik ve siyasal gelişmeleri izleme olanağı buldu. Böylece bir pazar yaratma ve pazar genişletme savaşı başladı” (Helvacı, 2006). Soğuk savaşın insan haklarına yansımaları da daha yeni zaferini ilan etmiş kapitalizmin bu düzenli ortamı koruma çabaları oldu. Böylece bir kutuplaşmaya ve güç kaybına daha katlanmak istemeyen güçler düzeni korumak için insan hakları konusunda düzenlemeye gitmiştir.

2. KÜRESELLEŞME VE İNSAN HAKLARI

“Küreselleşme sözcüğü iki anlamda kullanılmaktadır: İlkinde dünya gezegene gönderme yapmak için, ikincisinde ise bir bütünü ya da bir bütün olarak kavranan bir faktörler dizisini çağrıştırmak için. Bu ikinci anlamda küreselleşme; ekonomik, sosyal ve kültürel alanda artarak homojenleşen bir dünyayı ve eğer fizik güçle dayatılmıyorsa bu homojenleşmeyle aynı anda var olan, farklılığın onaylanıp sürdürülmesine yönelik diyalektik tepkiyi içeren bir süreci ifade ediyor. Yani küreselleşme birçok etkinin yan yana yer aldığı, iç içe geçtiği oldukça karmaşık bir sürecin adıdır” (Türkbağ, 2002: 229). Kısaca, “dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci” (Tutar, 2000: 18) tanımlayan küreselleşme; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması² olarak değerlendirilmektedir. Küreselleşmeyi kavrayabilmek için ülke sınırlarının olmadığı bir dünyayı gözümüzde canlandırmak iyi bir başlangıç olacaktır. Bu düzende sınırlarla birbirinden ayrılmamış bir dünya öngörülmektedir. Bölgesel kültürler artık önemsizleşmiştir. Böyle bir dünyada kuşkusuz oluşacak yeni toplumda bireyler arasında farklılıklar oluşacaktır. Aynı zamanda bu farklılıklara karşı hoşgörü ortamı doğacaktır.

Küreselleşme daha ziyade mal hizmet ve insan unsurunun serbest dolaşımı ile küredeki ekonomik gelişmeleri ağırlıklı olarak vurgularken, Yeni Dünya Düzeni (YDD) ise daha ziyade dünyanın alacağı yeni durumu hukuki ve uluslararası ilişkiler bakımından ele alan bir mantaliteye oturmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörlere baktığımızda, küreselleşmenin hem nedeni olarak işlev gören hem de sonucu olarak ortaya çıkıp boyutlanan art arda yaşanan üç gelişmeden söz edilebilir. Bunlar, 1970’li yıllarda çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, 1980’li yıllarda uzayda iletişim devriminin kurulması ve 1990’lardan SSCB’nin dağılıp ortadan kalkmasıdır.

² Bkz. Yusuf Erbay, “Kavram Olarak Küreselleşme”, Yeni Türkiye, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-I (Sayı 19), 1998, s.170.

Çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması ulusu yaratan ulusal pazar birliğini ve o arada ulus devleti zayıflatmış, buna bağlı uluslar üstü kurum ve organizasyonlar ortaya çıkmış, adeta dünya ekonomik anlamda bir tek küre devletine dönüşmeye başlamıştır. Kuzey Amerika Ekonomik İşbirliği Örgütü (NAFTA), Avrupa Birliği (AB), Uzak Doğu Birliği (APEK) gibi bölgesel birliklerin yanı sıra; Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, IMF gibi küresel ekonomik örgütler; General Motors, Mitsubishi, Coca Cola gibi dev (küresel) firmalar (ve giderek evliliklerle birleşip büyüyen değerleri) bu sürecin etkilendiği organizasyonlar olarak dünyada hüküm sürmeye başlamışlardır. Dolayısıyla, bu trend böyle sürdürüldüğü taktirde; gelecekte ulus devletlerin egemenlik alanlarından ziyade; bütçeleri birçok devletin bütçesinden daha fazla olan ulus üstü dev küresel firmaların egemenlik alanları tartışılır olacaktır. Durum böyle olunca bu firmalar bir açık kapı politikası uygulayarak tek bir Pazar alanı gibi değerlendirdikleri dünya üzerinde maksimum kârlara ulaşip, rekabet güçlerini korumak adına her türlü insan hakları ihlallerini gözlerini kırpmadan gerçekleştirmektedirler.

Uzayda iletişim devriminin gerçekleşmesi bilginin üretilmesini, saklanması ve iletilmesini hem nitelik hem de nicelik boyutlarıyla değiştirmiş; bilginin üretilmesi artarak çeşitlenirken, saklanması yeni çipler sayesinde kolaylaşmış, iletilmesi ise eskiye kıyasla kabul edilmeyecek oranda hızlanmış. Bunlarla birlikte bilgiye ulaşmak da kolaylaşmış, (bu kolaylık bilgiye ulaşmada bir nebze de olsa eşitlik yaratmış), bilginin bu denli karar alma süreçlerine katılması üretim sürecini ve üretimden kaynaklanan sorunları da beraberinde getirmiştir. Örgütlenme, işsizlik ve sendikal sorunlar hızlanarak artmış, ayrıca bilgi teknolojileri ve iletişimi etkileyen uzaydaki gelişmeler yeni bir süreç başlatarak, bilgiyle fethetmeyi askeri işgallerin yerine oturtmuştur. Sömürgecilik ve emperyalizm döneminin başta yaşam ve özgürlük hakkı olmak üzere her türlü insan haklarını ayaklar altına alan kanlı askeri işgallerinin yerini artık daha az maliyetli teknolojiler almıştır. Bu teknolojiler sayesinde dünyadaki sınırlar eski anlamını yitirirken yeni firmalar için dünya tek ve açık bir pazar haline dönmüştür. Büyük firmalar bugün TV, internet, optik kablolar, uydular, maharetli çipler ve özellikli metaller sayesinde pazara ve pazarın oluşturucusuna müdahale edebilmektedirler. İç içe geçmiş kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkiler ağına veya bunlardan birine etki etmek suretiyle (söz gelimi TV’de bir kot reklâmıyla herkesin evine girerek) diğer ilişkilerini (kültürel, sosyal gibi) etkileyip biçimlendirmekte böylece bazı bakımlardan tek tip ekonomik ve kültürel kalıplar oluşturarak hegemonik yapılar meydana getirmektedir. Bu da küresel anlamda yeni tarz ihlalleri ve küresel karşı çıkışla yeni tarz önlemleri beraberinde getirmiştir.

Sovyetler Birliğinin dağılması bu gelişmelerin bir sonucu olarak meydana geldiği gibi bu dağılma aynı zamanda süreci daha da pekiştirip yaygınlaştırmıştır. Böylece dünya ABD’nin egemenliğinde tek kutuplu hale gelmiş, Soğuk

Savaş Dönemi dengeleri ABD lehine değişmiş, reel sosyalizmin Sovyetler Birliğindeki başarısız deneyiyle birlikte dünya liberal bir denize dönüştürülürken, lağvolan Varşova Paktı yerine NATO dünyanın en önemli askeri gücü olarak ortada kalmıştır. Bu arada ekonomik düzen üzerinde yükselen küreselleşme sorun çözme biçiminde sermayeyi ürkütmeyecek yeni konsept arayışlarına girmiş ancak tam bu arayışların sürdüğü bir dönemde 11 Eylül saldırısı her şeyi alt üst ederek bütün bu gelişmeleri de kapsayan yeni bir dizayn yapma ihtiyacını dillendirmiş, Afganistan ve Irak projeleri Bush ve ekibi tarafından bu koşullarda gerçekleştirilmiştir. Tam tarihin sonu (Fukuyama) tezleri ortaya atılmışken bu kez medeniyetler çatışması tezi (Huntington) revaçta bir uygulama teorisi haline gelmiştir. Bu oluşum içinde artık bireysel ihlallerin çok ötesinde ülkeler çapında ve kitleler boyutunda işlenen insan hakları ihlalleri ve buna karşı yeni aktivistler, yeni eylem biçimleri (canlı kalkan olma gibi) hayat bulurken, dünya barışı için Russel Mahkemesi benzeri kurumsallaşmalar tekrar bir çözüm yolu olarak ortaya çıkmaya başlamış, bu anlamda çalışmalar başlatılmıştır. Kant'ın veciz deyişi ile “dünya bu gidişle ya bir olacak ya da yok olacaktır.” Burada asıl olan yok olmadan bir olmanın değerini kavramaktır.

Bu çerçevede evrensel insan hakları kavramı ve bu hakların uluslararası planda korunması için yapılan yasal ve kurumsal düzenlemeler, bir ölçüde de, modern yurttaşlığın getirdiği güç, hak ve özgürlükleri bireyin içine doğduğu toplumsal yapı ve siyasal rejimin olumsuzluğundan ayırarak insan olma vasfıyla, daha açık bir deyişle; liberal öğretinin kurucu ögesi özerk bireyle ilişkilendirir.³ Amerikalı liberal düşünür John Rawls, 1971 yılında yayımlanan ilk kitabı *A Theory of Justice*'de⁴ Kantçı konstrüktivist yaklaşım uyarınca, temel yapının düzenleyici ilkelerini belirlememizin yolu olacak bir yöntem ileri sürer. Rawls başlangıç durumunda temel yapıya ilişkin iki adalet ilkesine ulaşılacağını söyler: 1- Her kişi, herkes için en geniş hak ve özgürlükler manzumesini sağlayan bütünsel bir sistem içinde eşit temel özgürlüklere sahip olmalıdır (Özgürlük ilkesi); 2- Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler; (i) en dezavantajlı konumdakilerin yararına olması (ii) adil fırsat eşitliği koşullarında toplumsal mevki ve pozisyonların herkese açık kalması şartları altında düzenlenmelidir (Fark ilkesi).

3. YENİ DÜNYA DÜZENİNİN ORTAYA ÇIKARDIĞI BİÇİMLENMELER VE İNSAN HAKLARI

Dünyanın SSCB sonrası aldığı yeni konum çeşitli düşünürlerce farklı bölümlenmelere tabi tutuldu. Örneğin Huntington (1997: 17) Soğuk Savaş esnasında

³ Bkz. Özlem Denli, "John Rawls'un Halkların Yasası'nda İnsan Hakları Düşüncesi", Sivil Toplum Dergisi, Yıl 3, Sayı 13-14, Ocak -Haziran 2006, "Content Integration", <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=486>

⁴ Bkz. John Rawls, "A Theory of Justice", Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971.

dünyanın, Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünyalara bölündüğünü, bu bölünmenin yeni dönemde artık münasebetsiz kaçtığını, o nedenle şimdiki dünyanın artık siyasi veya iktisadi sistemlere veya ekonomik gelişmelere göre bir sınıflamaya tutulamayacağını, bunun yerine dünyayı kültür ve medeniyetle ilgili kavramlarla gruplandırmak gerektiğini ileri sürüyor.

Buna karşılık Amerikan Swarthmore Üniversitesi Siyaset Bilimi Profesörü James Kurth'a (1997: 136) göre ise; dünyada hala savaş eksenli tanımlama ve bölünmeler sürüyor. Bunlar: 1) ABD, Japonya ve Birleşik Almanya arasındaki ticaret savaşları, 2) Özellikle İslâm'ı içine alan din savaşları, 3) Eski Sovyetler Birliği, Eski Yugoslavya ve Afrika'nın başarısız ülkelerinde cereyan eden etnik savaşlar, 4) Ya da ABD ile Rusya ve Çin'i içine alan yeniden canlanacak olan soğuk savaşlar olarak sıralanabilir.

Bunların yanı sıra günümüz dünyasında insanları en çok ilgilendiren konuların başında "bireyi ilgilendiren kürtaj (hayat ne zaman başlar), ötenazi (hayat ne zaman sona erer ve buna kim karar verir), plastik cerrahi, estetik mühendisliği, kopyalama gibi konuların geleceğini ileri sürenler de mevcuttur (Brzezinski, 1997: 123). Ama şu an en gündemde olanın, 1) Küreselleşmenin başını çeken ülkeler (ABD ve Batı Avrupa), 2) Küreselleşmeye entegre olmak isteyen ülkeler (G-7'nin dışındaki G-20 'ler) ve 3) Küreselleşmeye direnen, (özellikle ABD'ye kafa tutan, Irak, İran, Suriye, Sudan, Libya, K. Kore gibi) ve dolayısıyla birinci gruptakiler tarafından tecrit edilmiş ülkeler ayırımı geliyor.

Günümüzde giderek daha sık gündeme gelen başka bir ayırım da dine dayalı yapılan Müslüman, Hristiyan ayırımıdır. Yapılan bir araştırmaya göre, dünyada nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan 55 ülke mevcuttur. Bu ülkelerin toplam nüfusu 1,3 milyar (dünya nüfusunun %22'si) olup, dünya milli gelirinden aldıkları pay %3,8, ortalama kişi başına milli gelir (KBMG) 2.599 dolardır.⁵ Buna karşılık dünya üzerinde 110 Hristiyan ülkede 2 milyar civarında bir nüfus (dünya nüfusunun %33'ü) yaşamakta ve bu ülkeler dünya milli gelirinin %68,4'ünü ellerinde bulundurmaktadır. Bu ülkelerde kişi başına milli gelir ortalaması Müslüman ülkelerin üç katı (7.750 dolar) dır. Yani dünyadaki her 100 doların 3,8'i Müslümanların, 68,4'ü Hristiyanların oluyor (Star Gazetesi, 15.10.2001). Bu durum çarpık bir dengesizliği sergilemenin ötesinde çatışmalara gebe bir durumu da sergiliyor.⁶ Bütün bunlar dünyanın yeni bir yapılanmaya tabi tutulduğunu açıkça sergilemektedir.

⁵ Bu ülkeler arasında KBMG Brunei 24.630 dolar, Kuveyt 19.020 dolar, Katar 12.500 dolar, BAE 18.060 dolar olanların yanında; Afganistan 160 dolar, Benin 380 dolar, Çad 200 dolar, Eritre 170 dolar, Yemen 380 dolar olanlar da vardır ve Müslüman ülkelerin yüzde doksani bu ikinci grupta yer almaktadır.

⁶ Huntington gibi medeniyetler çatışması tezini ileri sürenler her ne kadar ekonomik yapıyı fay kırıklarının bir belirleyicisi olarak ileri sürmüyorsa da; gerçek hayatta insanların ve toplumların yaşamlarını belirlemede ekonominin önemli bir rol oynadığı bir gerçektir. Batı (Hristiyan) - Doğu (İslâm) çatışmasının altındaki nedenlerden birinin de bu gelişmişlik farkı olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç itibariyle öyle görünüyor ki, 11 Eylül saldırısı vesile edilerek sadece Afganistan'a sefer edilmedi, sadece Irak işgal edilmedi; asıl önemli amaç, Yeni Dünya Düzeni (YDD)'nin (defektleri tamir edilerek) yeniden dizayn edilerek yürürlüğe konulmasıdır.

Bu amaçla ABD hem mali konulardaki sorunlar, hem yeni ekonomik güç odakları (Japonya, Almanya gibi); hem de yeni stratejik güç odakları (Çin, AB gibi) karşısında ve dünyanın çeşitli bölgelerini kontrol altında tutma, dünyanın tek hakimi olma ve Yeni Dünya Düzenini oluşturma gibi konularda güçlüklerle karşı karşıya bulunuyor, güç ve irtifa kaybediyor.

Soğuk savaş sonrası oluşan YDD, özellikle iki gelişme tarafından tehdit edilmektedir: Birincisi; Çin, Rusya, Almanya, Japonya ve Hindistan gibi ülkelerin devamlı büyümesi ve YDD'ye sığmamasıdır. Çin ve Rusya'nın askeri olarak büyümesi, Almanya ve Japonya'nın ekonomik açıdan güç kazanması, Hindistan'ın nükleer silahlara sahip olması, ABD'yi ve onun tasarladığı yeni düzenini tehdit etmektedir. Bu konjoktör Hazar ötesi enerji kaynaklarına ABD'nin istediği biçimde ulaşması ve işletmesini her bakımdan güçleştiriyor.

İkincisi; İran, Irak, Libya, Sudan, Kuzey Kore gibi (sayıları ABD tarafından 17 olarak belirlenen) doğrudan ABD'ye karşı olan dolayısıyla, YDD'ye entegre olmak istemeyen ülkelerin varlığı ve bu düzenin yarattığı tehdittir.

ABD'yi askeri, ekonomik ve siyasi bakımdan sıkıştıran ve prestij kaybına uğratan; ayrıca halkta sosyo-psikolojik sonuçlar yaratan 11 Eylül saldırısı bütün bunları yeniden düzenleme konusunda ABD'ye olanak tanımış oldu. ABD'nin Carter Dönemi Ulusal Güvenlik Danışmanı da olan Zbigniew Brzezinski Amerika'nın The Wall Street Journal gazetesinin Avrupa baskısında yayınlanan makalesinde bütün bu planı şöyle çiziyor: "ABD'nin çok yönlü bir mücadeleden başarı ile çıkması için hem askeri hem de siyasi cephede etkin hareket etmesi lazım. Bu maksatla uzun, orta ve kısa vadede yürürlüğe konulacak bir plan dâhilinde hareket etmesi lazım gelir" diyor. Brzezinski'ye göre, kısa vadede Usame Bin Laden'e ve Taliban'a savaş açılmalı ve bu savaş "acı vermeli" idi. Orta vadede teröristlere destek veren ülkelerdeki rejimler yıkılmalı (Irak'ta Saddam gibi), uzun vadede ise Rusya ve Çin'in de desteği sağlanarak öncelikle ABD ve Batı Avrupa güvenliği sağlanmalı, kararlı ülkelerin birleşmesine odaklanmalı, sonra terör kaynaklarının siyasi ve mali destekleri kesilmeli, kontrol altına alınmalıdır⁷. Görüldüğü gibi Afganistan ve Irak'taki gelişmelerden önce, merkeze ABD'yi koyan ve tüm dünyayı onun çıkarları doğrultusunda dizayn eden bir plan söz konusudur ve bu işletilmiştir. Dolayısıyla ABD bir taşla adeta

⁷ Radikal Gazetesi, 02 Ekim 2001.

kuş katliamı yapmaya çalışarak, bütün bunlar Laden'den-Taliban'dan geldiği söylenen terörist saldırı gerekçe gösterilerek yapılmıştır.⁸

4. İNSAN HAKLARININ DAYANAKLARI VE TEMEL VE YURTTAŞLIK HAKLARI

İnsanın üç yanı bir de çağdaş bir boyutu olduğu söylenebilir. Bu anlamda biyolojik entelektüel ve moral bir varlık olması yanında çağcıl olarak da toplumsal bir varlıktır. Hal böyleyken hemen bir soru akla gelir: Neden yerkürede sadece insan haklarından bahsedilmektedir? Çünkü insan değerli ve onurlu bir varlıktır. İnsanın değeri, onu diğer bütün varlıklardan ayıran düşünen özelliğinden kaynaklanırken, insanın onuru ise entelektüel bir yapı üzerine inşa edilmiş bir varlık olmasına dayanır. Böylece tür olarak bir “insanlık onuru” ortaya çıkar. Bu özellik ise her insanın “insanlık onuruna yakışır bir düzeyde” yaşamasını gerektirir. Peki, “bunu nasıl ve ne ile yapacak?” diye sorduğumuzda, hiç kuşkusuz burada kendini gerçekleştirme ve kendini gerçekleştirirken de toplumsal ve hukuksal mekanizmalar tarafından güvenceye alınması akla gelir. İşte bu mekanizmaların çağımızdaki adı insan haklarıdır. Çünkü insanın yaşama, çalışma, özgür olma, mutlu olma, gelişme ve yaratma gibi temel haklara sahip olması böyle bir yaşamın gerekli ve zorunlu koşullarıdır. Öte yandan devlet tarafından verilen veya alınan vatandaşlık, oy kullanma, dolaşım, şirket kurma, ticaret yapma gibi (temel ve yurttaşlık) haklarının korunması da insan açısından anlamlı ve önemlidir.

Ancak vurgulanması gereken bir husus vardır ki asla ihmal edilmemelidir. O da temel insan hakları korunmadan diğer hakların korunamayacağıının bilinmesidir. İşte temel insan haklarının temeli, bütün insanları eşit kılan, insanın “onuru” ya da “değeri”dir. Bu haklar kendi başına amaç olan, devredilemez haklardır. Her toplumsal ve siyasal kararın temeline konmaları, her an herkesçe, herkes için korunmaları gerekir. Temel haklar (yaşanan toplumsal devrim ve düzeninde, bir anlamda) güçsüzleri güçlülere karşı koruma hakkıdır. Çünkü toplumun egemen zümreleri bu hakları (kendi yararlarına) insanlardan almaya çalışırlar. Bunun sonucunda toplumda ekonomik ve sosyal yoksulluk ve yoksunluklar, eşitsizlikler meydana gelir.

Burada insanın çağdaş boyutu (toplumsal boyutu) işe karışır. Çağdaş toplumsal boyut bütün ekonomik ve sosyal yoksulluk ve zayıflıkların giderilmesini

⁸ Bu konuda farklı görüşler ileri sürenler de yok değil. Örneğin, Mahir Kaynak : “Nasıl sanayi devrimi kendi ekonomik yapısını ve siyasi modelini oluşturmuşsa, iletişim devrimi de, kaçınılmaz olarak kendi yapılarını oluşturacaktır. Teknolojik devrimler, yeni ekonomik yapılar ve bunlara bağlı olarak yeni siyasi güç odakları yaratmaktadır. Sanayi devrimi dünyanın çehresini tamamen değiştirmiş, sanayi burjuvazisini hâkim güç haline getirmiştir. Yeni dönem ise savaşları, orduları nostaljik hale getiren yeni bir süper sermaye ortaya çıkarmıştır. Biz ABD’deki terör eyleminin işte bu süper sermaye ile mevcut yapı arasındaki zıtlık ve çatışmadan kaynaklandığını düşünüyoruz. Çünkü yapılaş biçimi, hedefleri ve boyutları ile bu saldırı herhangi bir terör örgütünün gücünü aşan meselelerdir,” diyor. (Kaynak, 2001).

isteme hakkına dayanır ki, bu da topluma bu konuda görev yükler. Çağımız toplumların siyasal örgütü ise devlettir. Dolayısıyla burada iş, en önce devlete düşmektedir.

Bilindiği gibi bugün insan hakları, bir yaklaşıma yani tarihsel sürece göre birinci, ikinci ve üçüncü kuşak haklar diye sınıflandırılıyor. *Birinci kuşak haklar*, burjuva sınıfının feodaliteye karşı verdiği savaşımın ürünüdür. Fransa ve İngiltere'deki gelişimleri de böyledir. ABD'deki gelişimi ise; Fransa ve özellikle İngiltere'deki gelişmelerin yansımasıdır. *İkinci kuşak haklar* diye tanımlanan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklar, daha sonraki yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu haklar, ortaya çıkan toplumsal eşitsizliklere karşı çalışan kesimlerin verdikleri savaşımın ürünüdür. *Üçüncü kuşak haklar* diye adlandırılan barış hakkı, kalkınma hakkı, çevre hakkı ve kültürel değerlerden ortaklaşa yararlanma hakkı ise, halen bilim çevrelerinde, entellektüel çevrelerde ve insan haklarıyla ilgili uluslararası kurumlarda tartışılıyor. Bunlar henüz uluslararası düzeyde ve sözleşme biçiminde, yaptırıma bağlı bir hak olarak yerini almamıştır. Bu alanda hükümetler dışı sivil toplum örgütlerinin çabasına da değinmek gerekir (Helvacı, 2006).

5. EVRENSEL BİLDİRGELER VE İNSAN HAKLARI

Birinci Dünya Savaşı sırasında uluslararası barışı ve güvenliği sağlamaya dönük bir örgütlenmeye gidilmesi ihtiyacı ortaya çıktı ve bu ihtiyaç İkinci Dünya Savaşı sırasında sürerek, giderek daha acil hale geldi. Gerek Milletler Cemiyeti döneminde gerek Birleşmiş Milletler döneminde bu ihtiyacı karşılayacak olan ulusların özgürlüğünü, insan haklarını ve güvenliğini sağlayacak pek çok belge yayımlandı ve bu belgeleri yaşama geçirmek için çabalar sarf edildi.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Alman İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Rus İmparatorluğu dağıldı. Bir yandan 1917'de Rusya'da sosyalist bir düzen kurulurken, öte yandan savaşın galip devletleri İngiltere, Fransa ve İtalya, Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'la barış anlaşmaları imzaladılar. İmzalanan barış anlaşmalarının en sonuncusu ise Osmanlı Devleti'yle imzalanan anlaşmadır.⁹

⁹ Almanya ile yapılan antlaşma, Versailles 7 Mayıs 1919; Avusturya ile yapılan antlaşma, Saint Germain 10 Eylül 1919; Bulgaristan ile yapılan antlaşma, 27 Kasım 1919; Macaristan'la yapılan antlaşma, 4 Haziran 1920 tarihli. Osmanlı Devleti'yle yapılan antlaşma ise 10 Ağustos 1920 tarihini taşıyor ve bu antlaşmalar 18 Ocak 1919'da açılan Paris Barış Konferansı çerçevesinde yapılıyordu (Bkz. Seha L. Meral, "Devletler Hukukuna Giriş", 1. Cilt, 3. Bası, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1968, s.203-209; ayrıca bkz. Margaret Mac Millan, Paris 1919, "1919 Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi", Çeviren: Belkıs Dişbudak, ODTÜ Yayıncılık, Ekim 2004, Ankara).

Bu çerçevede gerçekleşen Paris Barış Konferansının en önemli çabası Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu içindi. ABD Başkanı Wilson¹⁰ da bu örgütün kurulması için büyük bir faaliyet içindeydi; böylece Konferans Milletler Cemiyeti statüsünü 28 Nisan 1919'da kabul etti. Milletler Cemiyeti Anlaşması 10 Ocak 1920 de yürürlüğe girdi.¹¹ Cemiyet, dünyanın dört bir yanında ortaya çıkan fakat çözümlenemeyen ve sağlıklı sonuçlara ulaştırılamayan ulusal kurtuluş mücadelelerinin de etkisiyle, II. Dünya Savaşı'nın çıkışını engelleyemedi. Savaş sürerken yeni bir uluslararası örgüte duyulan ihtiyaç, hem devletler ve hükümetler tarafından hem de hükümet dışı örgütler tarafından dile getiriliyordu.¹² Savaştan sonra uluslararası bir örgüt kurulması doğrultusunda yapılan çalışmalar 1 Kasım 1943'de, Moskova'da yapılan bir toplantıda daha bir kesinlik kazandı.¹³ Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında, Yalta'da yapılan görüşmelerde, San Francisco'da Birleşmiş Milletler Konferansının toplanması kararlaştırıldı. 25 Nisan 1945'de San Francisco'da gerçekleşen 44 devletin katıldığı konferansta, Birleşmiş Milletler Antlaşması üzerinde çalışmalar yapıldı. Bu devletler 26 Haziran 1945'te yapılan toplantıda Birleşmiş Milletler anlaşmasını oybirliğiyle kabul ettiler. Antlaşma yeterli sayıdaki onay belgelerinden sonra, 1945'de yürürlüğe girmiş oldu.¹⁴ Antlaşmanın giriş kısmında "insan haklarına, şahıs hürriyet ve değerlerine, erkek ve kadınlar için olduğu gibi, büyük ve küçük milletler için de hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye..." deniyordu.¹⁵ Böylece İkinci Dünya Savaşından sonra insan haklarına (hem bireysel hem de grupsal olarak) vurgu yapılması konunun ciddi bir biçimde ele alınmasını gündeme taşıyordu. Bu gelişmelerin arkasından 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel

¹⁰ Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD Başkanı Wilson, "14 Nokta" denen bir ilkeler dizisi açıklayarak milletlerarası ilişkilerin bu ilkeler çerçevesinde kurulmasını istiyordu. Paris Barış Konferansı bu ilkeleri dikkate aldı. Milletler Cemiyeti ve savaş sonrası yeni dünya nizamı bu ilkeler çerçevesinde kuruldu (Beşikçi, 2006).

¹¹ Konferansın kararlarına başlıca beş devlet egemendi. Bunlar, ABD, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya'ydı. Bu beş devlet içinde etkili olanlar, yönlendirici ve belirleyici olanlar da İngiltere ve Fransa'ydı. Milletler Cemiyeti'nin çalışmalarında ve aldığı kararlarda da bu iki devlet öne çıkıyordu (Beşikçi, 2006).

¹² ABD başkanı Roosevelt ile İngiltere başkanı Churchill'in 14 Ağustos 1941'de yayınladıkları Atlantik Bildirisi'ni bu arayış içinde değerlendirmek gerekir. Bildiride bütün uluslara kendi sınırları içinde yaşama araçlarının verilmesini, bütün halkların, bütün ülkelerdeki bütün insanların özgürlük içinde korkudan arınmış yaşayacakları bir barışın kurulmasından söz ediliyordu. Bu bildiriye Almanya'ya, İtalya'ya ve Japonya'ya karşı yani Üçlü Pakt'a karşı, savaşan devletler imzalamışlardır. 1 Ocak 1942'de imzalanan bildiriye 30 civarında devlet katılmıştı ve Washington'da imzalanan bu bildiriye Birleşmiş Milletler Bildirisi deniyordu (Beşikçi, 2006).

¹³ Bu tarihte ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği dışişleri bakanları ve Çin büyükelçisi bir bildiri imzaladı. Dört devletin temsilcileri 1944 yılı sonbaharında Washington çevresinde bulunan Dumborton Oaks'ta yapılan bir toplantıda, uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak örgütün ilkeleri ve amaçları doğrultusunda karar aldılar (Beşikçi, 2006).

¹⁴ Bkz. İsmail Beşikçi, "Evrensel Bildirge ve Kürtler", <http://www.sosyalist-kurd.net/yazarlar/m-can-yucece/1158-evrensel-bildirge-ve-kuertler.html>, 04.02.2006.

¹⁵ Birinci maddenin ikinci fıkrasında da "milletler arasında, milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin hakkına saygı üzerinde kurulmuş dostane münasebetler geliştirmek ve dünya barışının sağlanabilmesi için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak..." temel amaç ve ilke olarak saptanıyordu.

Bildirisi, 1960'da da Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanıma Bildirgesi yayınlandı.¹⁶ Birleşmiş Milletler 11 Aralık 1946 tarih ve 96(1) sayılı kararıyla soykırımın uluslararası hukuka göre bir suç olduğu, bu suçun Birleşmiş Milletlerin amaçlarına ve ruhuna aykırı olduğu kararını aldı. 1948'de ise "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi" yürürlüğe girdi.¹⁷ BM çerçevesinde 1960'larda ve daha sonrasında da pek çok antlaşma, sözleşme, karar yayınlandı. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi¹⁸ (1966), Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1966) bunların başlıcaları arasındadır. 1966'da kabul edilen bu sözleşmelerin 1976'da yürürlüğe girdiği de bilinmektedir.¹⁹

BM döneminde yürürlüğe konan öteki uluslararası sözleşmeleri şu şekilde belirtebiliriz: "Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi" (1965); "Din Ya da İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirgesi" (1981); "Çocuk Hakları bildirgesi"(1959); "Çocuk Hakları Sözleşmesi" (1989). 1950'lerde ve daha sonraları Avrupa Konseyi çerçevesinde, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı çerçevesinde oluşturulan ve yaşama geçirilen belgeler de vardır. "Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme" 1995'te kabul edildi, 1998'de yürürlüğe girdi. "Bölgesel Diller ve Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" 1992'de kabul edildi, 1998'de yürürlüğe girdi. Bu iki belge Avrupa Konseyi'nin belgeleridir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın belgelerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür: "Helsinki Konferansı Sonuç Belgesi" (1975); "AGİT İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi" (1990); Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına İlişkin Lahey Tavsiyeleri ve Açıklayıcı Not" (Ekim 1996); "Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına İlişkin Oslo Tavsiyeleri ve Açıklayıcı Not" (Şubat 1998); "Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkin Katılımına İlişkin Lund Tavsiyeleri ve Açıklayıcı Not"

¹⁶ 14 Aralık 1960 tarihli ve 1514(XV) sayılı kararda Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanıma Bildirgesi'nde "... tüm halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını belirlemeleri, ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı yapılmaksızın herkes için insan hakları ve temel özgürlüklerin saygı görecerak gözetilmesi ilkelerine, saygı temeli üzerinde kararlılık ve gönenç koşullarıyla, barışçı ve dostça ilişkiler yaratma gereksininin bilincinde olarak..." deniyordu.

¹⁷ Hâlbuki 1980'lerde Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi tarafından Kürtlere karşı yoğun bir soykırım uygulandı. Birleşmiş Milletler Kürtlere uygulanan bu soykırımı karşı küçücük bir tepki bile göstermedi.

¹⁸ Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 27. maddesinde şöyle söylenmektedir: "Etnik ve dinsel azınlıklarla, dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklardan olan kişilerin, gruplardaki öteki üyelerle birlikte topluluk olarak kendi kültürlerinden yararlanmak, kendi dinlerini açıklamak ve uygulamak ya da kendi dillerini kullanmak hakları yadsınamaz".

¹⁹ İkiz sözleşmeler denen bu sözleşmelerin her ikisinde de birinci maddesi şöyledir: "1. Tüm halkların kendi yazgılarını belirleme hakları vardır. Bu haktan ötürü, siyasal statülerini özgürce saptayarak toplumsal ve kültürel gelişmelerini özgürce gözetebilirler. 2. Tüm halklar karşılıklı yarar ilkesine dayalı uluslararası ekonomik işbirliği ve uluslararası hukuktan doğan herhangi bir yükümlülüğü zedelemeksizin kendi doğal zenginlik ve kaynaklarını kendi amaçları için özgürce kullanabilirler. Bir halk hiçbir koşulda kendi geçim kaynaklarından yoksun bırakılmaz. 3. Bu Sözleşme'ye taraf devletler, kendini yönetemeyen ve vesayet altında bulunan ülkelerin yönetiminden sorumlu olan da dâhil, halkların kendi yazgılarını belirleme hakkının gerçekleştirilmesini özendirir ve BM Antlaşması'nın hükümleri uyarınca bu hakka saygı gösterir."

(Eylül 1999); Radyo ve Televizyon Yayınlarında Azınlık Dillerinin Kullanımına İlişkin Kılavuz ve Açıklayıcı Not” (Ekim 2003)²⁰.

19. yüzyılda 25 civarında bağımsız devlet vardı. Örneğin, 1880’lerde dünyadaki bağımsız devlet sayısı bu civardaydı. Osmanlı İmparatorluğu, İran, Çin, Japonya, Rus İmparatorluğu, İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz, Belçika, Hollanda, Almanya, İtalya, Danimarka, Yunanistan, ABD, Meksika, Arjantin, Brezilya, Bolivya, Ekvator, Peru, Şili, Venezuela, Kolombiya vs. Günümüzde ise devlet sayısı 204’e çıkmıştır. Dünyanın çeşitli yörelerinde bu sayıyı artırabilecek mücadeleler de var. Bugün sadece Avrupa Birliği’ne üye olan devlet sayısı 25’tir.

6. İNSAN HAKLARI KONUSUNDA ULUSLARARASI SORUNLAR

İnsan hakları, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 13, 55, 68 ve 76. maddeleri gibi diğer bölümlerinde de kutsal olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, Birleşmiş Milletlerin insan haklarını korumada olduğu kadar korumasını teşvik etmede de yetkisi kesinlik kazanmıştır. Ancak, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının üyelerini oluşturan 200’e yakın devlet arasındaki ekonomik, sosyal, kültürel ve ideolojik farklılıklar, daha çabuk ve daha çarpıcı sonuçlar alınmasına olanak vermemektedir.

BM hazırladığı raporda, örgütün insan haklarını korumakta karşılaştığı ana sorunlardan bazıları kısaca şu şekilde belirtiliyor:

1. Hükümetlerin taahhütlerinde çıkan sorunlar.
2. Kuruluşun yapısından ve diplomatik çerçeveden kaynaklanan sorunlar.
3. İdeolojik rekabetten kaynaklanan sorunlar.
4. Bakış açısı ve öncelik sorunları.
5. Olguları saptama alanındaki sorunlar.
6. Çare olarak görünen tepki gösterme yöntem ve işlemlerindeki ilkelik.
7. Haber alma sürecindeki sorumluluklar.
8. Malî kaynak sorunları.²¹

Hükümetlerin Taahhütlerinde Çıkan Sorunlar: Hükümetler, insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma ve teşvik etmede uluslararası işbirliğinin gerçekleştirilmesi konusunda; kendilerini insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi için çalışmalar yapmaya yükümlü kılan İnsan Hakları Evrensel Bildiri-

²⁰ Bkz. Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları, (Der: Zerin İnanç), Ütopya Yayınları, Mart 2004, Ankara.

²¹ Bkz. Teo Van Boven C. ve B. Ramcharan G., İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslar arası Semineri, 9-13 Haziran 1980, Ankara, (Ed. Ionna Kuçuradi), H.Ü Yayını, 1982, s.98-100.

si ve insan hakları üzerine yapılan Uluslararası Sözleşmeler gibi belgeleri kabul etmelerine rağmen, uygulamada hâlâ, gerek kendi ülkelerinde gerekse uluslararası düzeyde insan haklarını korumak üzere birçok hükümet tarafından yapılan taahhütlere karşı açık-seçik bir ilgisizlikle birlikte; çiğneme de göze çarpmaktadır.

Bazı hükümetler kendi yetki alanlarında insan haklarını korumak için çalışmalar yapmış olsalar bile, insan haklarının çiğnenmemesi konusunda uluslararası bir düzeyde yardımcı olmak üzere çağrılmalarına rağmen, çoğu zaman kendi çıkarlarını, dostlarını korumayı ya da muhaliflerini tedirgin etmemeyi yeğlemektedirler. Bu nedenle, taahhütler uluslararası düzeyde sık sık yerine getirilmemekte ve sonuç olarak da uluslararası topluluk çoğu kez kendini insan haklarını korumakta çaresiz bulmaktadır.²²

Kuruluşun Yapısından ve Diplomatik Çerçeve Kaynaklanan Sorunlar: İnsan haklarını korumada uluslararası topluluğun karşılaştığı sorunlardan çoğu hükümetlerin tutumlarından kaynaklanmaktadır. Uluslararası topluluk insan haklarını etkili bir şekilde koruyacak bir duruma gelecekte, belki de insan hakları ile diplomatik çerçeve arasındaki ilişkinin yeniden incelenmesi ve yeni esaslara bağlanması gerekmektedir.

İdeolojik Rekabette Kaynaklanan Sorunlar: İnsan hakları çoğu kez devletin çıkarları için kaybolur, ya da ulusal güvenlik gibi uydurma nedenlerle kısıtlanır.

Bakış Açısı ve Öncelik Sorunları: İster ulusal ister uluslararası düzeyde olsun, insan haklarının korunmasını etkileyen sorunlarla karşı karşıya gelindiğinde, hükümetler, çoğu kez ulusal güvenliği korumak ya da gelişme gibi çok daha acil bir şekilde öncelik taşıyan sorunları olduğunu belirtirler. Bu tutumları da onların insan haklarının çiğnenmesine daha az önem vermelerine yol açar. Bu önceliklerin yanlış bir yöne sürüklenmesi uluslararası topluluğun insan haklarını korumakta karşılaştığı sorunlardan biridir. Oysa barış silahsızlanma, gelişme ve toplum sağlığı gibi sorunlara insan hakları bakış açısından yaklaşmak gerekmez mi?

Olguları Saptama Alanındaki Sorunlar: Çoğu kez dünyanın çeşitli bölgelerinde insan haklarının çiğnenmesi halinde haberin Birleşmiş Milletlere ulaş-

²² Böyle bir durum insan haklarının korkunç bir şekilde çiğnendiği (ve Birleşmiş Milletlerin pek az şey yapabildiği) bir ülkenin Başkanının şöyle konuşmasına yol açmıştır: “Uganda halkı son derece hırpalayıcı bir kâbustan henüz kurtulmuştur. İdi Amin diktatörlüğünde ulusumuz dile gelemecek muamelelerin, işkencelerin, ölümlerin altında kıvranıp durdu...Faşist diktatörlüğe karşı verdiğimiz mücadelede insanlarımız dayanışma ve destek bekleyerek, doğal olarak Birleşmiş Milletlere gözlerini çevirdi. Sekiz yıl boyunca “yardım” diye boşuna haykırdı durdu; ne yazık ki, haykırırları tıkanmış kulaklara rastladı... Uganda'nın durumu sadece, insan haklarının geniş ölçüde çiğnendiğini gösteren dünya çapındaki çok ciddi örneklerden biridir (BM Genel Kurulunun 34. oturumunda yapılan konuşması).

ması oldukça uzun bir zaman alır. Birleşmiş Milletlerde ele alınması, politik ya da çıkarıcı düşüncelerin etkisiyle ertelenebilir.

Çare Olarak Görülen Tepki Gösterme Yöntem ve İşlemlerindeki İlkelik: Dünyanın çeşitli bölgelerinde insan haklarının çiğnenmesi çok çeşitlidir. Ancak, bunlarla uğraşmak için Birleşmiş Milletlerin gösterebileceği tepkiler ve yapabileceği işlemler nelerdir? Bunların başlıcaları: tartışma ve acil önlemler, aracılık, incelemeler, soruşturmalar gibi belirli hareket şekilleri ile resmi bildirimlerdir. Mali konular, olguları saptama gibi konularda da benzer sorunlarla karşılaşmaktadır.

7. TEMEL PARADOKS VE DEVLETTEN GELEN TEHDİT

Ancak burada bir paradoksla karşı karşıyayız. İnsan haklarının doğal koruyucusu devlet olmasına karşın; ne yazık ki devletler bugün insan haklarını korumamakla kalmıyor, aynı zamanda onları çiğniyor. Bu duruma “legal terörizm” denilebilir. Legal terörizm “ihtilalci terörizm” veya kısmen “kriminal terörizm” gerekçesi veya nedeni olarak ortaya konuyor. Böylece adeta “devlet terörizm” meşrulaştırılmaya çalışıyor. Oysaki (çağdaş) devletin temel insan haklarını korumak gibi bir görevi vardır ve bir devleti demokratik hukuk devleti yapan da budur. O halde anayasada zikredilen demokratik, laik, sosyal hukuk devleti ne yapmalıdır ki bu görevini yerine getirmiş olsun. Cevaplanması gereken temel soru budur. Bu sorunun cevabını iki alt başlık altında özetlemek mümkündür:

a) Devlet önce bireyin dünyaya “yaşar duruma” gelmesi (hem bedensel hem de ruhsal bütünlük içinde yaşayacak durumda olması) görevi ile yükümlüdür.

b) Ondan sonra devlet, bireyi her yönden tehdit edecek tehlikelerden koruyacak şekilde örgütlenmelidir. Yani devlet öyle örgütlenecek ki bireyin bedensel veya toplumsal bütünlüğü kısmen veya tamamen bozulmayacak.

Kişinin beden bütünlüğünü bozan tehdit ya kendisinden gelir (intihar), ya başka bir kişi veya gruptan ya da devletten gelir. İlk ikisi kişinin bedensel ve ruhsal yapısını bozmayı amaçlayan tehditler iken üçüncüsünde, yani devletten gelen tehditler, çoğu zaman yapılanlar düzeni korumak, adaleti sağlamak veya ibret vermek amacıyla tutuklanmak, işkence etmek, hapse atmak sureti ile bedensel ve ruhsal yapısını bozar veya idam etmek yoluyla bedensel bütünlüğünü tümünden ortadan kaldırır. Oysa burada devletin yaşatmacılık yükümlülüğü her zaman üstün gelmelidir. Bu nedenle de devletin insan hak ve özgürlüklerine saygısını ön plana çıkaran bir biçimde örgütlenmesi esastır ve bu esas günümüzde giderek daha önem kazanmaktadır

Türkiye’de Devlet ve İnsan Hakları: Ünlü insan hakları kuramcılarından Thomas Paine’e²³ göre birey, devletlerden, yönetimlerden öncedir. Bireyler, tek tek kendi kişilik ve hükümranlık haklarına dayanarak, bir yönetim oluşturma amacıyla, birbirleriyle anlaşma yaparak yönetimleri ya da hükümetleri, devletleri oluşturmuşlardır. Anlaşmanın gerçekleştiricisi birey olduğundan, yönetimler bireyin haklarını ihlâl edici düzenlemelere giremezler. Çünkü anlaşma ile birey, haklarından vazgeçmiş değildir; aksine söz konusu haklarının korunmasını istemektedir. Yönetim ya da devlet, toplumun ortak işlerinin yürütülmesinde araçsal bir değere sahiptir; o, masrafını ödeyen tüm toplumun malıdır ve yönetimin kendi başına sahip olduğu haklar yoktur, hepsi görevdir. John Locke’a göre²⁴ de, var oluş amacı bireysel olarak tüm insanların sahip olduğu hakları korumak olan devlet, kendisine tanınan bu işlevi, yürütmenin dışına çıkarak ihlâl etmeye başladığında direnme hakkı doğar. Devletin meşruiyeti, yönetimdeki insanların hak ve özgürlüklerini güvence altına almasına bağlıdır. Bu yüzden ki, dünyanın her yerinde insan hakları davasının muhatabı öncelikle devlettir. Yine bu nedenle, insan haklarıyla ilgili iddia ve talepler, her zaman devlete karşı ileri sürülür. Devlet insan olarak değerimizi ve bu değerden türeyen haklarımızı tanımak, sivil, kamusal ve siyasal alanda insan hakları kullanımına -başkalarının haklarına tecavüz edilmediği sürece- prensip olarak karışmamak ve insan haklarını korumak zorundadır. Bu temel görevlerini ihmal ettiği oranda meşruiyetini yitirir ve zorba bir güce dönüşür. Ne var ki, gücü eline geçirenler, başkalarının haklarını gasp ederek güçlerine güç katmaya heveslenmektedirler. Bir diğer ifadeyle, herkese hakkını tam vermenin kendilerini güçsüzleştireceği vehmine kapılmaktadırlar. Bu nedenle de devletin, gücün ve egemenliğin, insan haklarına ve onun kökeninde yatan adalet kavramına yaklaşımı genellikle olumsuzdur. Çünkü adalet ve özgürlük egemenleri sınırlayan önemli değerlerdir.²⁵ Bundan ötürü de devletler, insan haklarına ilişkin taleplerden ve insan hakları savunucularından her zaman rahatsızlık duymaktadırlar.

En temel hak, insanın ‘yaşama hakkı’dır. “Yaşam hakkının, topluma, onun siyasal örgütlenmesi olan devlete, ciddi bir işlev, hatta ağır bir işlev yükler. Devlet bir yandan, yaşam hakkının bozulmaması için gerekli hukuksal örgütlenmesini tamamlar; öte yandan da, yaşam hakkının tam olarak gerçekleşmesi için, toplumda var olan ekonomik, sosyal tüm zayıflıkları gidererek, insanı, gerçekten ‘yaşar kılmaya’ önlemlerini alır. Yaşam hakkı öyle önemlidir ki, devle-

²³ Bkz. Yılmaz Ensaroğlu, “Türkiye’de Devlet ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları Görüşler Bölümü, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl:3, Sayı:13-14, Ocak - Haziran 2006.

²⁴ Bkz. Yılmaz Ensaroğlu, “Türkiye’de Devlet ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları Görüşler Bölümü, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl:3, Sayı:13-14, Ocak - Haziran 2006.

²⁵ Bkz. Yılmaz Ensaroğlu, “Türkiye’de Devlet ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları Görüşler Bölümü, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl:3, Sayı:13-14, Ocak - Haziran 2006.

te, böyle bir çift yük yükler”²⁶. Yani devlet, yaşam hakkının korunması için, hem hukuksal düzenlemeler yaparak yaşam hakkını güvence altına alır hem de ekonomik ve sosyal önlemler alarak yaşam hakkı için gerekli koşulları hazırlar.

“Tüm bireylerin hukuk düzeni içinde özgürce varolabilecekleri ve yasalardaki hak ve özgürlükleri istedikleri gibi kullanabilecekleri bir ortam, çağdaş boyutlarda demokratik bir tartışma ortamı bireylerin kendilerini geliştirebilmeleri açısından zorunlu olan bir temeldir. Her şeyin özgürce gündeme getirilerek tartışıldığı bir ortamda haksızlıklar da ele alınabilecek, haksızlıkların üzerine gidilebilecek ve böylece devletin haklının yanında yer alması sağlanabilecektir.”²⁷

İnsanlık tarihinde eşitlik ve hak kavramları, devletin oluşumuyla başlar. Çünkü bu kavramlar yalnızca insanla insan arasındaki ilişkiyi değil, devletle insan arasındaki ilişkiyi de ifade eder.

8. YEREL VE KÜRESEL İHLALLER VE HAKLARIN KORUNMASI SORUNU

İnsan hakları, demokrasi gibi evrensel bir yapıya sahiptir. Ancak korunmaları yerel bir sorundur. Nitekim 1948 Evrensel Bildirgesi insan “*animal rationale*” (akılcı hayvan) yaklaşımı ile ele alırken, 18 yıl sonra yapılan sözleşmeler insan “*animal vitale*” (insan ait olduğu kültürün ürünü) olarak ele almışlardır. Bu durum insan haklarını koruma probleminden daha pratik yararlar sağlamaktadır. Ancak, günümüzde yereli aşan gelişmeler yaşanmaktadır. Devletlerin ötesinde bugün artık küresel şirketlerin egemenlik alanları ve onların getirmiş olduğu ihlaller tartışılmaktadır.

Bu yüzden bu iki anlayışın birleştirilmesi insanı gelecekte “dünya kültürünün taşıyıcısı” kılmakta, bu da çağımızdaki globalleşme eğilimine daha uygun düşmektedir. Bu çerçevede yerel ve genel temel hak ve ödevlere baktığımızda şu tespitleri yapabiliriz:

Bölgemizdeki yaşanan sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal koşullar yerel unsurların temel hak ve ödevlerini yerine getirmelerini aksatmakta, güçsüzleştirilmekte hatta kimi zaman imkânsız kılmaktadır. Bu bağlamda;

a) Toplumun içinde bulunduğu yoğun siyasi istikrarsızlık ve güvensizlik ortamı yerel güvenlik, dolaşım ve sürdürülebilir bir gelişmeyi kullanma hakkını zora sokmaktadır.

b) Köyden koparak kente gelen ancak sosyal ve ekonomik olanaksızlıklar nedeniyle kentlileşemeyen, arada kalan insanlar, sağlık, kültür, eğitim, barınma, beslenme ve dolayısıyla eşitlik haklarını kullanamamaktadır.

c) Ülkenin hâlâ yer yer gelenekçi bir toplumsal yapıya sahip olması, yıllarca genel demokratik katılımın yanında yerel katılımı güçleştirmiş, özellikle

²⁶ Bkz. Armand Mattelart, *İletişimin Dünyasallaşması*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001

²⁷ Bkz. Veysel Bozkurt (Der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.

de Türkiye'nin doğusunda aşiretçilik, ağalık, beylik, şeyhlik gibi kökleri tarihsel koşullara dayanan sosyolojik yapılar siyasi partiler tarafından pragmatik bir yaklaşımla birer oy deposu olarak görülerek; seçme özellikle de seçilme işlerinde ön plana çıkarılmaları, hem kitlelerin yerel yönetim ve katılım haklarını engellemekte, hem de bu bölgede toplumsal değişimin önüne set çekmektedir.

d) Birçok bölgede yüksek doğurganlık ile birlikte, kırdan kente yaşanan yoğun göç sonucunda kentlerin çağdaş bir biçimde nüfus emme kapasite ve olanaklarına sahip olmaması; insanların konut, çalışma, kişisel gelişme haklarını kullanmalarını engellemektedir.

e) GAP Projesinin uygulamalarında sosyal, kültürel ve tabiat varlıklarını korumayı göz ardı ederek ekonomik getiriyi ön plana çıkararak (bu getiriyi de bölgeden ziyade batıya taşıyan) bir yaklaşımın ön plana çıkartılması temiz bir çevrede yaşama, doğal ve tarihi kaynaklardan yararlanma hakkını kullanmayı kısıtlamaktadır.²⁸

Bunlar insanların temel haklarını kullanamamalarını sergileyen birkaç örneği teşkil etmektedir. Çözüm söz konusu problemlerin giderilerek insanların temel haklarını kullanacak ödevlerini yerini getirecek ortamın sağlanmasıyla mümkün olacaktır. Bunun için de;

1. Türkiye 21. yüzyıla demokrat, çağdaş ve gelişmiş modern bir ülke olarak girmek durumundadır. Bu nedenle bir yüzü Avrupa Topluluğuna dönük iken, öbür yüzü İslam âlemine dönük olan kimlik ikiciliğinden kurtulması; geleneksellikten modernliğe doğru bir geçiş sürecinde olan değişimi hızlandırması ve söz konusu toplumsal değişimin hızıyla birlikte yönünü ve niteliğini demokratik çerçeveler içine oturtması gerekir.

2. Bu amaçla genelde insan haklarını özeld e yerel topluluk üyelerinin hakları ve bu haklarını geliştirebilecekleri ortam ve olanakları sağlamalıdır. Yerel kültürel ve etnik farklılıklar bazı hakları kısıtlamanın nedeni olmamalı, aksine her yönüyle zengin bir ülke olmanın zemini olarak görülmelidir. Bu sebeple, yerel yönetimler içinde yaşadıkları topluluk üyelerinin her türlü haklarını kullanacakları (ödevlerin yerine getirebilecekleri) yetki olanak ve organizasyonlara sahip kılınmalıdır.

3. Yerel hakların kullanılması, insan hakları ve demokrasiye katkıda bulunması bir anlamda; kitlelerin giderek artan ölçüde siyasete ve sivil toplum örgütlerine katılmalarına; yüksek doğurganlığın ve göçün kontrol altında alınmasına; kentlerin nüfus emme kapasitelerinin arttırılarak konut, sağlık ve altya-

²⁸ GAP projesi ile iki ilçe 240 köy tamamen, yüzlerce köy kısmen sular altında kalmıştır. Ayrıca sulama ile birlikte büyük bir çevre kirliliği beklenmektedir. Bu bölgelerden elde edilen yaklaşık yıllık 20 milyon kwh enerji ise bugüne kadar bölgede kullanılmamış nakil hakları ile batıya taşınmıştır (Bkz. Ahmet Özer, Modernleşme ve Güneydoğu, İmge yayınları, Ankara 1998, s.24).

pı sorunlarının çözümüne; GAP Projesinin yerel halkın kullanımına sunulmasına; kırdan gelenlerin kentlileşmesine ve en önemlisi siyasi istikrarın sağlanmasına bağlıdır.

SONUÇ

İnsan hakları kavramı, en basit ve en temel tanımıyla, insanın sadece ve sadece insan olarak doğmuş olmasından dolayı sahip olduğu hakları ifade eder. Bu haklar, insanın yapısına ve değerine ilişkin bilgilerden türetilmiştir ve her insanla ilgili bazı gerekleri dile getirirler. Bu gerekler, insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak ortaya çıkarlar (Kuçuradi, 1982: 169-170). İnsanı diğer canlılardan ayıran tüm olanakları, insanın insan olarak değerini ve onurunu belirler. Kişilerde insanın olanaklarını geliştirmek, insan türünün davası, insan olan herkesin ödevi olduğu gibi, diğer yandan, bu türün üyesi olan her tekin hakkı oluyor. Bu da, kişileri sırf insan oldukları için korumayı istemek demek oluyor (Çeçen, 2000). Kısaca, insan hakları, insanın insan olarak değerini ve onurunu korumak için oluşturulmuş haklardır. İnsanca bir dünyanın yaratılması ve bunun korunmasını istemek ve sağlamak yine insanların oluşturacağı koşullarla yakından ilgilidir.

İnsan haklarını, hem kişi açısından hem de devlet açısından dile getirmek mümkündür. Yani nasıl ki devletler düzeyinde kabul edilmiş bir bildirgeyle korunmaya alınmışsa insan hakları, aynı şekilde her bir kişi de insan haklarının korunmasından sorumludur. Burada her iki açıdan da temelde aynı şey istenmektedir: İnsanın olanaklarını geliştirebilme koşullarının yaratılması. Bu geliştirme, kişilere insanca yaşama koşullarının sağlanmasıyla mümkündür ve bu koşullar da düzen dediğimiz şeydir. Yani insan hakları, belirli bir nitelikteki bir düzenin ilkeleridir (Yıldız, 2006). Ama bunları korumakla mükellef düzenler, kendi kurdukları düzenleri en başta kendileri ihlal etmektedir.

Bu bağlamda, insan haklarını koruması gereken devlet(ler) maalesef günümüzde güç ve iktidar uğruna en çok onu çiğneyen örgütler haline gelmişlerdir. Öte yandan uluslararası beyanname ve sözleşmeler de kimi zaman kâğıt üzerinde kalmaktan öteye gidemiyor. Sözgelimi en önemli uluslararası belgelerden olan, 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi hukuksal bir yaptırım gücüne sahip değildir. Ancak siyasal açıdan bir baskı gücüne sahiptir. Dolayısıyla İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin bir ülke tarafından kabul edilip edilmemesi -insan haklarının korunması bakımından- önem taşımakla beraber sonuç alıcı olamamaktadır.

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan düzen ve düzenlemeler yeni tarz ihlallerle birlikte yeni tarz önlemleri de gerektirmektedir. Ancak atılacak her adımın

kendisi için, kendi adına amaç olan, insanı araç olmaktan çıkaran felsefi bir mantaliteye oturtulması gerekir. Bu açıdan bakıldığında, insan haklarının temelleriyle ilgili olarak ortaya konanları şöyle sıralamak mümkün:

1. Haklar tek başlarına değildirler, birlikte ödevler getirirler; haklar ve ödevler birbirini tamamlama ilişkisi içindedirler.
2. İnsan hakları, her insanla ilgili olan bazı gerekleri dile getirirler; kişilerin insan olarak olanaklarını gerçekleştirip geliştirirken, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak talepleri olarak ortaya çıkarlar.
3. İnsan hakları düşüncesi 19. yüzyıldan beri “milli devlet” anlayışında bir değişiklik yarattı. Bu değişme hala sürmektedir. Böylece, insan hakları düşüncesi ve bu düşünce ile “milli devlet” anlayışı arasındaki bağdaşmazlık, gelecekte, milli devletin ortadan kalkmasına götürebilir.
4. İnsan haklarının doğal koruyucusu devlettir. Ne var ki bugün, devletler insan haklarını yalnız korumamakla kalmıyor, üstelik onları kendi organlarıyla çiğniyor. İnsan haklarını en çok çiğneyen, gücü elinde tutanlardır. Bu çiğnemeleri dile getirmek için yeni bir terim, “legal terrorism” terimi getirildi.

İnsan haklarının korunmasına ilişkin ortaya konması gerekenler ise şöyle sıralanabilir:

1. İnsan haklarının ulusal düzeyde korunması kısmen politik bir sorun olsa bile, yani siyasal kararlara bağlı olsa bile; günlük hayatta ve uluslararası düzeyde korunmasının siyasal bir sorun olmadığı; etik bir sorun olduğu kabulüne dayandırılmalıdır.
2. İnsan haklarının evrenselleştirilmesinin ön koşulu, herkesin, özellikle de geleceğin yöneticilerinin felsefe eğitimidir. Bu eğitim çocukluktan başlamalı; amacı da insanların, insanın onurunun tehlikede olduğu noktaları görebilecek bir göz kazanmalarına yardımcı olmaktır.
3. Bugün insan haklarının devletlerin de çiğnediğine, yani “legal terrorism”in egemen olduğuna bakılırsa, kişinin temel insan haklarını korumak, bir bütün olarak insanlığın hakkı oluyor. Ne var ki, insanlık bugün bu hakkını kullanacak durumda değildir (Kuçuradi, 1982: 169-170).
4. İnsanlık ne zamanki bu haklarını kullanabilirse barış içinde bir olacaktır, yoksa Russell’in dediği gibi yok olmaktan kendini kurtaramayacaktır.

KAYNAKÇA

- Beşikçi, İsmail (2006), “Evrensel Bildirge ve Kürtler”, <http://www.sosyalist-kurd.net/yazarlar/m-can-yuece/1158-evrensel-bildirge-ve-kuertler.html>, 04.02.2006.
- Bozkurt, Veysel (Der.) (2000), *Küreselleşmenin İnsanı Yüzü*, Alfa Yayınları, İstanbul.

- Boven, Teo Van C. – Ramcharan, B. G. (1980), *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri*, 9-13 Haziran 1980, Ankara, (Ed. Ionna Kuçuradi.) H.Ü Yayını, Ankara, 1982, s.98-100.
- Brzezsinski, Zbigniew (1997) “Çatışan Uygarlıklar, Esnek Batının Zayıf Surları”, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, s. 122-134.
- Çeçen, Anıl (2000), *İnsan Hakları*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Denli, Özlem (2006) ”John Rawls’un Halkların Yasası’nda İnsan Hakları Düşüncesi”, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl. 3, Sayı: 13-14, Ocak- Haziran 2006, “Content Integration”, <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=486>.
- Erbay, Yusuf (1998), “Kavram Olarak Küreselleşme”, *Yeni Türkiye*, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-I (Sayı:19).
- Ensaroğlu, Yılmaz (2006), “Türkiye’de Devlet ve İnsan Hakları”, İnsan Hakları Görüşler Bölümü, *Sivil Toplum Dergisi*, Yıl.3, Sayı:13-14, Ocak - Haziran 2006, <http://www.siviltoplum.com.tr/?ynt=icerikdetay&id=490>.
- Günay, Mustafa (2004), *Metinlerle Felsefeye Giriş*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Helvacı, Nevzat (2006), <http://www.tihak.org.tr>, 11.11.2006.
- Huntington, Samuel P. (1997), *Medeniyetler Çatışması*, (Der. Murat Yılmaz), Vadi Yayınları, Ankara, s. 14-44.
- Huntington, Samuel P. (1996), *The Clash of Civilization and The Ramaking of World Order*, Simon and Schunter.
- İnanç, Zerrin (Der.) (2004), *Uluslararası Belgelerde Azınlık Hakları*, Ütopya Yayınları, Mart 2004, Ankara
- Kaynak, Mahir (2001), <http://arsiv.sabah.com.tr/2001/09/12/g04.html>, 12.09.2011.
- Kuçuradi, İoanna (1982), *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurth, James (1997), “Uluslararası Politika”, *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, s. 134-148.
- Mac Millan, Margaret (1919), *1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi*, (Çev. Belkıs Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ekim 2004, Ankara.
- Mattelart, Armand (2001), *İletişimin Dünyasallaşması*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Meral, Seha L.(1968), *Devletler Hukukuna Giriş*, 1. Cilt, 3. Bası, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, s.203-209.
- Özer, Ahmet (1998), *Modernleşme ve Güneydoğu*, İmge Yayınları, Ankara
- Yıldız, Nilgün (2006), http://www.isguc.org/insanhaklari_kuresellesme.php, 13.11.2006.
- Rawls, John (1971), *A Theory of Justice*, MA: Harvard University Press, Cambridge.
- Radikal Gazetesi*, 02.10.2001.
- Tutar, Hasan (2000), *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, Hayat Yayıncılık, İstanbul.

Türkbağ, Ali Ulvi (2002), “Pasta Tarifleri Üzerine Bir İnceleme: Küreselleşme ve Adalet”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, Sayı:18, s. 229.

Star Gazetesi, 15.10.2001.

Sömürge Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Tanıma Bildirgesi, 1514 sayılı BM. Genel Kurulu Bildirgesi, 14 Aralık 1960.

(<http://www.egitim.cu.edu.tr/myfiles/open.aspx?file=813.doc>, 13.11.2006)